

Дәріс № 8. Классикалық және заманауи геосаяси теориялар

Дәріс жоспары:

1. Классикалық геосаясат кезеңі.

2. Қазіргі геосаясат кезеңі.

Дәріс мақсаты: студенттерге халықаралық қатынастарды түсіндіруде «құрлықтық үстемдік», құрлықтық және теңіз державаларының бітпес қайшылықтары категориялары, сыртқы саясат байланыстарында мағыналық ядросы ретінде мемлекеттердің аумақтық кеңеюі және құралдар мен әдістердің әлемдік кеңістікті бөлу және қайта бөлудегі негіздемесі ұғымдарымен таныстыру.

Оқытудың техникалық құралдары: слайдтар, презентациялар, электрондық оқулық.

Дәрістің оқыту әдістері мен түрлері: проблемалық оқыту технологиясы, дамыта оқыту технологиясы.

Дәріс мазмұны: 1.Классикалық кезең мен біздің заманымыздың геосаясатын салыстыра отырып: бір жағынан, олар өте ұқсас, өйткені олар бір тамырдан, екіншісінен өсті – бұл бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді, олар дос әр түрлі жағдайда қалыптасқан ғылыми пәндер, олардың тақырыбы сыртқы жағынан өте ұқсас, бірақ ішкі жағынан құрылымы мен мазмұны өте әртүрлі әлемдер, әртүрлі геосаяси заңдар мен заңдылықтарды тұжырымдайтын әртүрлі халықаралық саяси жүйелер.

Геосаяси идеялар ұзақ тарихи дамудан және тәжірибемен сынақтан өтті. Оларды ежелгі философтар мен тарихшылар да айтқан әлем. Геосаяси ойлау орта ғасырлар мен қазіргі заман ілімдерінде көрінеді. Геосаяси көзқарасты ағартушылар өз еңбектерінде баяндады. Ол индустриалды дәуір теорияларында қызыл жіппен жүреді және постиндустриализмде жалғасады. Қорытынды үшін геосаясатшылар өз уақытында либерализм, консерватизм сияқты қозғалыстарға сүйенді, социал-демократия, коммунизм, фашизм, экология. Геосаясаттың ғылыми пән ретінде дамуында үш кезеңдерге ажыратуға болады: 1) геосаясаттың тарихы, 2) классикалық геосаясат, 3) қазіргі геосаясат.

Классикалық геосаясат кезеңі ХІХ ғасырдың аяғынан ХХ ғасырдың ортасына дейін болды. Дәл осы кезеңде геосаясаттың жеке анықтамасы берілді, білім саласы, оның зерттеу саласы туралы түсінік пайда болды, негізгі категориялар ұсынылды, ал алдыңғы дәуірдің жекелеген идеялары мен болжамдарынан негізгі геосаяси тұжырымдамалар, теориялар және ұлттық геосаясат мектептері қалыптасты. Сол уақыттың рухында геосаясат классиктері тіпті геосаяси заңдарды тұжырымдады. Әрбір ғылым дами отырып, апогей кезеңін, ең жоғары гүлденуді, өзіндік философиялық акме кезеңін бастан кешіреді. Өз ғылымын шығарған ғалымдардың еңбектері бұған дейін қол жетпейтін биіктік классикаға яғни жаңа ұрпақ үйренетін еліктейтін үлгілерге айналады. Дәл бұл кезең ғалымдарды да, бүкіл ғылымды да мамандардың тар шеңберімен ғана

емес, бүкіл саяси элитамен және оқырман қауымның кең қабатымен таниды. Геосаясатты ғылым ретінде заңдастыру және практикалық саясаттың негізі көптеген адамдар ойлаған классикалық кезеңде басталды. Саясаттанушылар, Ф.Ратцельдің (1880-1910 жылдар) еңбектерінен бастады, "Антропогеография" ("Халықтану"), "жер және өмір" ол мемлекет теориясын құрудағы шәкірттерінің күш-жігерімен бастап, тірі организм ретінде және мемлекеттің тірі органдары ретіндегі шекаралар, мемлекеттердің кеңістіктік өсу теориялары, халық пен жер арасындағы байланыс тұжырымдамалары және топырақ, дамыған, озық дақылдардың кеңейу тұжырымдамалары, күшке тәуелділік, халықтың тығыздығынан және олардың аумағының мөлшерімен аяқтады. Ал "Саяси география" деген жұмысымен (1898) ол геосаясат деп аталатын жаңа ғылыми пәнді ашты. Осылайша, Ратцель бір уақытта болды геосаясаттың соңғы бастаушысы және бірінші классикалық геосаясатшы болды. Ратцельден кейін геосаяси ғылым жоғары қарқынмен дамыды және ең алдымен еуропалық және американдық континенттерде тез таралды. Геосаяси идеяларға деген қызығушылық әртүрлі жағдайларда қалыптасты. Бұл өз күшін сезінген державаларға да тән, бірақ әлемнің отаршылдық бөлінуіне үлгермеген (Германия франко-Пруссия соғысын біріктіргеннен кейін, Италия Рисоржименто мен Франкоавстрия соғысынан кейін) және ұлы державалар үшін – әскери және экономикалық мағынада қуатты Батыс Еуропа метрополияларын құрған отарлық империялар (Ұлыбритания, Франция), сондай-ақ үлкен кеңістіктер (Ресей және АҚШ). Бұл ұлы державалар мәртебесін талап еткен елдерге де тән (Ресей-Жапон соғысындағы жеңістен кейінгі Жапония) және керісінше, өздерін бейбітшіліктің қорлайтын жағдайлары (Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі Германия) деп санайды. Геосаясаттың белгілі бір елде танымал болуының себебі соғыс жеңісі де болуы мүмкін, көрші елдер, басқа континенттер әрдайым ұлтты біріктіреді, ұлттық мәдениетті жандандырады, рухани және аумақтық кеңейуге ықпал етеді. Бірақ соғыста жеңіліс те болуы мүмкін геосаяси теорияларды құру мен таратудың катализаторы болуы. Бұл процесс, мысалы, Германияның бірінші және екінші жеңілісінен кейін байқалды, дүниежүзілік соғыстарда, Ресейдің орыс-жапон соғысында жеңілісінен кейін, КСРО ыдырағаннан кейін және Ресей орыстар қоныстанған үлкен аумақтарды жоғалтқаннан кейін. Геосаясаттың ықпалын күшейтудің келесі себебі агрессивті идеологиялардың пайда болуы. Ағылшын, француз, испан, португал, бельгиялық, голланд отаршылдығы сияқты идеологиялар, американдық экспансионизм, кеңестік коммунизм, итальяндық фашизм, неміс нацизмі, жапон милитаризмі тікелей басып алуға шақырылды және кең кеңістіктерді игеру, көрші елдердің аумақтары есебінен шекараларын кеңейту, жердің барлық континенттерінде өз ықпалын кеңейту. Классикалық кезеңнің геосаяси идеялары әрқашан адамның нақты,

физикалық дамуын білдіретінін атап өткен жөн, құрлық, теңіз және аспан кеңістігі әрдайым мемлекеттің әскери күшіне сүйенді, бұл аумақтарды басып алуға және қосуға, бөлімдерге әкелуімен әлемді қару-жарақ пен қатал күшпен көмегімен бөліп отырды. Геосаясаттың классикалық кезеңіне тән белгі (ол 1880-ші жылдардан 1950-ші жылдарға дейін созылды) әр түрлі ғалымдардың геосаяси ойдың біртұтас бағытында шоғырлануы ғана емес, сонымен қатар оның жекелеген ағымдары-ұлттық мектептер қалыптасуы болды.

Неміс геосаясат мектебі бірінші болып қалыптасты. Ол жер қойнауында дүниеге келген географиялық және құқықтық ғылымдар. Бұл саясатқа қызығушылық танытқан мемлекет туралы ілімді дамытқан географтар мен заңгерлер классикалық кезең жаңа ғылымның негізін сала бастады. Оның бастауында Карл Риттер, Фридрих Ратцель, Рудольф Челлен тұрды. Неміс геосаясатының өркендеуі 1920-40 жылдары, Карл Хаусхофер, Карл Шмитт, Эрих Обст, Курт Вовинкель, Адольф Грабовский олар өз еңбектерін жазып, геосаяси институттар құрып, Германиядағы әлеуметтік-саяси процеске белсенді әсер еткен кезде пайда болды. Неміс геосаясаты бірден екі бағытта дами бастады. Біріншісі-ұлтшылдық (оған жоғарыда аталғандар геосаясат тиесілі болды) немістердің отаршыл империяларды құру процесінен алшақтауынан және бірінші дүниежүзілік соғыста жеңілісінен туындаған ұлттық наразылығына ие болды. Неміс геосаясатының екінші бағыты – интернационалистік, солшыл, социал-демократиялық-Георгийдің еңбектерінде өз бейнесін тапты Граф, Карл Виттфогель, реформалық марксизмнің басқа жақтаушылары. Ол тарихи материализмді географиялық детерминизммен толықтыру, экономикалық және саяси "байланыстыру" міндетін қойды адамдар мен мемлекеттердің табиғатқа, жерге және топыраққа қатынасы. Осылайша осылайша, кем дегенде неміс топырағында пайда болған кезеңде, геосаясат, ең алдымен, радикалды (оң және сол) саяси теориялар. Бұл теориялар мүмкіндіктерді басқаша бағалады және Германияның өзекті міндеттері "Орта Еуропа" теориялары (Mitteleuropa) Джозеф Броч пен Фридрих Науманн неміс шекараларын кеңейту, "фатерланд" құрамына барлық этникалық немістерді өз аумақтарымен қосу үшін бірінші орынға қойылды.

Экспансионистік саясатты қолдайтын ұлттық геосаяси мектептер сол кезде Жапония мен Италияда да қалыптасты.

Бірінші дүниежүзілік соғыс басталғанға дейін де адамзат, Ратцель болжағандай, әуе ортасын – аэросфераны ауадан жеңіл аппараттар – дирижабльдер, аэростаттар және ауадан ауыр-ұшақтар мен тікұшақтар басқа да аппараттар көмегімен белсенді дамыта бастады. 1920-1940 жылдардағы геосаясат әскери-стратегиялық кілт олар бұл игерудің салдарын түсінді және іс жалпы соғысқа кеткендіктен, оны түсіну көбінесе геостратегияда жүзеге асырылды. Адам қызметінің жаңа түрін тануда, жетекші державалардың ықпалын кеңейту үшін осы қызметтің

маңыздылығын түсінуде серпіліс жасаған геосаясаттың тән тұлғасы олардың өмір сүру кеңістігін жаулап алуы геосаясат мектептері әуе күштерінің генералы Джулио Дуэ итальяндықтардың өкілі болды.

"Әуедегі үстемдік" (1921) атты еңбегінде ол авиация, бұрын ойлап табылған пулеметтен айырмашылығы, қорғаныс емес, шабуыл түрі деген қорытындыға келді қару-жарақ қорғаныс емес, шабуылдаушы әскери доктриналардың құрылуына әкеледі. Дәл осы авиацияның даму фактісінен оның ауада үстемдік ету стратегиясы туындайды, ол біртұтас жоспарлаудан тұрады.

Ұлыбритания мен Францияның геосаяси мектептері отаршыл империяларын ұстау үшін олар мұндай агрессивті емес статус-квоны сақтауды жақтады. Неміс және британдық ғылыми мектептерді білдіретін классикалық кезеңдегі екі көрнекті геосаясаттың ғана көзқарастары-Ф. Ратцель және Хэлфорд Маккиндер. Ратцельдегі геосаясат немесе саяси география халықтанудың немесе антропогеографияның негізіне негізделген. Антропогеография келесі постулаттарға негізделген:

- әлемнің барлық халықтары өзара байланысты;
- адам, адамдардың барлық қауымдастықтары жер шарының ортақ өміріне енгізілген;
- әр халық пен ол құрған мемлекет біртұтас мемлекет дене;
- бұл организм тұрақты тарихи қозғалыста, дамуда және өсу;
- мемлекеттік ағзаның өсуі табиғи шекараларға дейін жалғасуда;
- мемлекеттердің өсуі мен дамуына климат пен географиялық жағдай әсер етеді, яғни оның аумағы, жер бетінің формалары, сондай-ақ халық тығыздығы;
- мемлекеттік ағзаның дамуын ынталандыру үшін теңіз ортасы маңызды. Адамзат қоғамы дамуының ең күшті "қозғалтқыштарының" бірі теңізге қарсы күрес болды. Құрлықтың өзара орналасуы теңіздер жер бетіне әртүрлілік әкеліп қана қоймайды, сонымен бірге адамзат қауымдастықтарымен өзара әрекеттесіп, Жерорта теңізі әлемі, Балтық елдері, Атлантикалық державалар, Тынық мұхиты мәдени аймағы және т. б. сияқты ерекше "тарихи топтарды" құрады.

Классикалық кезеңдегі Британдық геосаясат мектебінің көрнекті өкілі, жоғарыда айтылғандай, Х. Маккиндер-ірі британдық географ және саясаткер. 1904 жылы ол отырыста Корольдік географиялық қоғам өзінің геосаяси көзқарастарын баяндайтын "Тарихтың географиялық осі" баяндамасымен сөз сөйледі. Маккиндер тұжырымдамасына сәйкес, халықтар тарихының анықтаушы факторы елдердің географиялық орналасуы болып табылады. Сонымен қатар, экономикалық, әлеуметтік және мәдени даму географиялық, сондай-ақ әскери-стратегиялық факторлардың адамзат прогресіне әсері үнемі артып келеді. Бұл факторлар құрлық пен теңіз халықтарының қарым – қатынасында, олардың жер мен су кеңістігін игеруінде көрінеді және сайып келгенде ықпал етеді

әлемнің геосаяси картасын қалыптастыру. XX ғасырдың басында, ол келесідей көрінді. Жердің барлық континенттерінің ішінен Еуразия континенті географиялық тұрғыдан басым болып көрінеді (мұнда аумақтық, шын мәнінде, Ресей басым), ол әлемдік саясатта өнеркәсіптік және әскери дамуға жағдай жасалған "осьтік аймаққа" айналды ("теңіз күштерінің" қол жетімсіздігі, жақсы қарым-қатынас орта ғасырдағы Моңғол империясын алмастыра алатын темір жолдар).

"Осьтік аймақтың" сыртында Германия, Австрия, Түркия, Үндістан құрған "үлкен ішкі жарты ай" орналасқан және Қытай, сондай-ақ теңіз державалары болып табылатын" сыртқы жарты ай " Ұлыбритания, АҚШ, Канада, Оңтүстік Африка, Австралия және Жапония.

Бұл позицияда әлемдегі тепе теңдік перифериялық тепе теңдіктің пайдасына бұзылады "сыртқы жарты ай" теңіз мемлекеттері. Бірақ "осьтік" держава-Ресей үлкен ресурстарға ие, құрлықтағы ұтқырлыққа теңіз қосып, флотты едәуір күшейтіп, дүниежүзілік мұхитқа шыға алады. Басқа құрлықтық империяның өнеркәсіптік күші мен ұтқырлығы мүмкін Германиямен одақ құру арқылы күрт күшейе түседі. Бұл тепе теңдікті өзгертеді әлемдегі күштер осьтік империяның пайдасына және Франция сияқты елдерді итермелейді, Италия, Египет, Үндістан, Корея бастаған Теңіз блогымен одақтасуға Ұлыбритания және АҚШ.

Қорытындылай келе, классикалық геосаясаттың "үш китін" ажыратуға болады. Біріншіден, бұл ғасырлар тереңінен келе жатқан мәңгілік идея, географиялық жағдайдан, мемлекеттердің геродоттық бөлінуінен құрлық державалары мен теңіз державаларына дейін. Классикалық кезеңде оны Карл Шмитт қайта құрды, ол саясат пен геосаясатты "немесе – немесе" схемасы бойынша түсінді, дәлірек айтсақ: "дос немесе жау, өзінің немесе бөтен, құрлық немесе теңіз, Батыс немесе Шығыс". Бұл идея үшінші ортаны – атмосфераны игеру фактісін және дуэт тұжырымдаған әуедегі үстемдік туралы ілімді де бұзған жоқ. Екіншіден, бұл мемлекет тірі деп тұжырымдайтын Ратцель теориясы мүк немесе балдырлар колониясы сияқты әрекет ететін организм: оның бір ғана баламасы бар: немесе көрші елдерді жұтып, оны кеңейтеді, немесе геосаяси кеңістік көрші өсіп келе жатқан мемлекет жейді. Бұл кеңею теориясы құрылымды жеткілікті түрде сипаттады отарлық метрополиялардан тұратын XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басындағы бейбітшілік, колониялар мен жартылай колониялар. Үшіншіден, бұл Маккиндердің "Заңы": Жер мемлекеттерінің әртүрлі географиялық орналасуы кеңею үшін қол жетпейтін типті аймақтарды тудыруы мүмкін Хартланд. Осыдан: "Хартлендке кім иелік етеді-әлемге иелік етеді". Рас, в Маккиндердің "Заңына" Николас Спикмен тікелей қарама-қарсы жауап берді "Әлемдік бақылау заңы": "римленді кім басқарады (Еуразия континентінің жағалау белдеуіне оңай қол жеткізуге болады Ұлы теңіз державаларының флоттары) – Еуразияда үстемдік етеді, Еуразияда үстемдік ететіндер әлемнің тағдырын өз қолдарында ұстайды".

2. Қазіргі геосаясат Екінші дүниежүзілік соғыстың аяқталуынан және соғыстан кейінгі әлемді қайта құрудан бастап өз есебін жүргізуде. Бұл тарихи оқиғалар әлем құрылымын, халықаралық қатынастарды және геосаяси парадигманы түбегейлі қайта құруға қызмет етіп қана қоймай, қару-жарактың өнертабысымен сәйкес келді. Орасан зор жойқын күш - атом бомбасы, ол бірге жасалған біраз уақыттан кейін зымыран қозғалтқышы тек әскери-стратегиялық емес, сонымен қатар геостратегиялық рөл атқара бастады. Классикалық геосаяси өкілдіктер кезеңдер әрқашан адамның құрлықтың, теңіздің нақты, физикалық кеңістігін игеруін білдірді, ал соңғы кезеңде және аспанда олар әрдайым мемлекеттің әскери күшіне сүйенді, бұл территорияларды басып алуға және аннексиялауға, әлемді қару-жарак пен өрескел күшпен бөлуге және қайта бөлуге әкелуі мүмкін емес еді. Бұл геосаяси ойлау парадигмасы атом бомбасын бірінші рет қолданғаннан кейін (1945), зымыран-ядролық қаруды ойлап тапқаннан кейін өзгере бастады, жаппай қырып-жоятын қарудың басқа түрлерінің орасан зор қорларын жинақтау бастады. Тіпті кішігірім елдің жаппай қырып-жою қаруына ие болу мүмкіндігі шағын және ұлы державалардың әскери күшіндегі айырмашылықтарды теңестірді, олардың арасындағы соғыстардың ықтималдығын азайтты. Әкелген өзгерістер туралы хабардар болу XX ғасырдың ортасына қарай әскери, өнеркәсіптік, теориялық және стратегиялық және басқа салалардағы ғылыми-техникалық прогресс геосаясаттың классикалық кезеңінің аяқталуын белгіледі.

Қазіргі геосаясат кезеңінде мектептер мен геосаяси зерттеулердің бағыттары белгілі бір қайта топтастырылды. Бірінші орында және зерттеушілер саны бойынша, зерттеулер саны бойынша және олардың әлемдік геосаяси ғылымның дамуына әсері бойынша американдық геосаясат мектебі шықты. Еуропадағы интеграциялық процесс, алдымен көмір мен Болаттың Еуропалық бірлестігін құру, содан кейін Еуропалық экономикалық қоғамдастық және, ақырында, саяси Конфедерация - Еуропалық Одақ еуропалықтардың ұлттық ғана емес, жалпы еуропалық мүдделер туралы біртіндеп хабардар болуы және жалпы еуропалық геосаясат мектебінің қалыптасуы. Бұл процесс Варшава келісімі ыдырағаннан кейін және Орталық және Шығыс Еуропа елдерінің есебінен ЕО мүшелерінің саны кеңейгеннен кейін жаңасына кірді кезең және әлі аяқталған жоқ. Әлемдік геосаясатта кеңестік кезеңде үнсіздіктен кейін қайта жанданған жаңа ресейлік геосаясат маңызды өзінің геосаяси мектебі орын алды. Қытай геосаясат мектебі белсенді түрде құрылуда. Соғыстан кейінгі геосаясаттар өз зерттеулеріне әлем құрылымының өзгеруі (АҚШ құрамындағы антифашистік коалицияның ыдырауы, Ұлыбритания, КСРО, содан кейін Франция және басқа елдер және биполярлық әлемнің қалыптасуы), әлемдік саяси климат (қырғи қабақ соғыс) және зымыран-ядролық қарудың мемлекеттердің саясатына әсерін түсінуден бастады. Бұл

тақырыптағы ерекше жұмыстар американдық әскери тарихшы және геосаясатшы Бернард Броди, Француз геосаясаты Пьер Галлуа және ағылшын әскери стратегі Эдгар Джеймс Кингстон-Макклоридің зерттеулері болды.

Қорытындылай келе, біз қазіргі геосаясаттың ерекшеліктерін бөліп көрсетеміз.

1. Қазіргі кезеңде, әсіресе XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында. геосаясат терең өзгерістерге ұшырайды. Тіпті "геосаясат" терминінің өзі ол бұрынғыға қарағанда әлдеқайда кеңірек түсіндіріледі. "Гео" түбірі енді екінші мағынаға ие болды: ол тек географиялық ғана емес, сонымен бірге саясаттың "планетарлық", "жаһандық" өлшемі, супер державалардың немесе әскери блоктардың қарым-қатынасы, "өркениеттер қақтығысы" (А. Тойнби, С. Хантингтон) немесе әлемдік жүйенің жалпы конфигурациясының өзгеруі ретінде, биполярдан моно немесе полицентрлік ауысу. "Геосаясаттың" екінші құрамдас бөлігі - "саясат" бұл тұрғыда жаулап алуды білдірді билік, кеңістік, үстемдікті жүзеге асыру, осы кеңістікті игеру. Жақында және оны түсіндіру айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Қазіргі геосаясат акторлары жаулап алуға онша құштар емес және жаңа аумақтарды игеру, мүмкін болатын кеңістіктерді бақылауға қанша ұмтылады. Оның үстіне-бұл да ерекшелік қазіргі геосаясат-аумақтарды тұтастай емес, сонымен қатар көбінесе – осы аумақтар арқылы өтетін байланыс желілері мен ағындары-қаржылық, тауарлық, жұмыс күші, туристік, мигранттық және т.б. осылайша олар өздерінің дамуы мен өркендеуі үшін ең қолайлы жағдайларды сақтау міндеттерін жүзеге асырады.

2. Қазіргі геосаясат геосаяси факторларды кеңірек түсіндірумен сипатталады, оның ішінде кеңістіктік-географиялық ғана емес, сонымен қатар қаржылық-экономикалық, әлеуметтік-экономикалық, мәдени-тарихи, өркениеттік, ұлттық-этникалық, көліктік-ағындық, ресурстық (атап айтқанда, энергетикалық) және сондай-ақ экологиялық және көші-қон-демографиялық.

3. Геосаяси кеңістіктердің өсуі мен кеңеюі байқалады, яғни, геосаясат өрісінің күрт кеңеюі. Дәстүрлі құрлық кеңістігі теңіздер әуе, су асты, жерге жақын, планетааралық толықты және алыс ғарыштық кеңістіктер. Сонымен қатар, геокеңістіктер саны артып қана қоймай, олардың өздері де қоныстану есебінен кеңейе түсті жер бетіндегі соңғы қоныстанбаған аумақтар, суасты қайықтарын салу және теңіз платформаларын, ұшақтар мен басқа да ұшу аппараттарын, халық тығыздығын арттыруды, коммуникация жүйелерін қамтиды.

4. Қазіргі геосаясат таралуға деген ұмтылыспен виртуалды кеңістіктерге бақылаумен сипатталады. Қазіргі геосаяси күрес бұқаралық ақпарат құралдары арасында эфирде өрбіді, әр түрлі мемлекеттердің хабар тарату станциялары, жарнамалық фирмалар және т. б. Ол мерзімді баспасөзде,

интернет желісінде және өнер және ғылым мен білім саласында саласында жүргізіледі.

5. Бейбітшілікті отарсыздандыру және халықаралық қатынастарды қайта құру жағдайында қазіргі геосаяси державалар енді отаршыл империялар құруға және жана геокеңістіктерді игеруге ұмтылмайды. Қазіргі заманғы міндеттер жетекші державалардың геостратегиялары барлық физикалық бақылау жер ортасы саласына ауысты. Бұл қазіргі геосаяси түсініктерді түбегейлі өзгертті. Мысалы, қазіргі уақытта Маккиндер-Спикменнің "заңы" басқаша тұжырымдалуы керек: "жерге жақын ғарыш кеңістігін кім басқарады, ол бүкіл әлемді басқарады".

6. Қазіргі геосаясаттың акторлары, олардың саны күрт өсті, ең қуатты мемлекеттер (державалар) ғана емес, сонымен қатар үлкен, орта және кіші мемлекеттердің әртүрлі бірлестіктері (экономикалық, саяси, мәдени-ұлттық және т. б.), өркениеттер, трансұлттық корпорациялар, мемлекеттік емес халықаралық ұйымдар, БҰҰ жүйесі.

7. Қазіргі геосаясаттың ерекшелігі оның өсіп келе жатқан динамикасы болды. ХХІ ғасырдың геосаясаты. тез саяси өзгерістерге ғана емес, сонымен бірге осы саяси өзгерістерді бекіту қажеттілігіне тап болды шындық. Ол үшін "геосаяси дәуір" және "әлемнің геосаяси бейнесі" терминдері ұсынылды, олар әлемдік саяси жүйенің белгілі бір, қазіргі кездегі тепе-теңдігін білдірді. Субдисциплина: Геосаясат және қауіпсіздік мәселелерін зерттеу маған "геосаяси дәуір" терминінің авторы белгісіз. "Геосаяси" терминінің авторлығы әлемнің суреті " менде ешкім дауласпайды. Әлемнің геосаяси бейнесі өзінің мазмұны мен ұзақтығы бойынша геосаяси дәуірден аз. Сонымен қатар, геосаяси дәуір әдетте жан-жақты соғыспен аяқталады және бейбітшілікті қайта бөлу туралы жалпы келісімнен басталады және әлемдік тәртіпті қайта құру бұл тепе-теңдік тұрақсыз, оны қақтығыстар, соғыстар, мемлекеттердің ыдырауы және одан кейінгі әлем құрылымындағы өзгерістер бұзады. Шындығында, әлемнің геосаяси бейнесі үнемі өзгеріп отырады.

8. Әлемнің жаңа геоструктурасына сәйкес қазіргі геосаясатта жаңа геосаяси мектептер қалыптасуда: американдық, еуропалық, ресейлік, сондай-ақ қытайлық, қалыптасу процесінде.

9. ХХІ ғасырдың әлемдік саяси жүйесінің шындығын ескеретін жаңа геостратегиялар құрылуда. Державалардың бәсекелестік геостратегиялары интеграция, елдерді біріктіру геостратегияларына жол береді, жаһандық проблемалар, соның ішінде қару-жарақ жарысын тежеу мәселелері шекаралар ашық, тиімді шешуге мүмкіндік береді.

Деңгейлік тапсырмалар:

1–деңгейлік сұрақ. Геосаясаттың ғылыми пән ретінде дамуында үш кезеңдерін атаңыз?

- 1–деңгейлік сұрақ. Неміс геосаясат мектебі жайлы ақпарат беріңіз?
- 2–деңгейлік сұрақ. Неміс геосаясатының екінші бағыттарын атаңыз?
- 2–деңгейлік сұрақ. Ұлыбритания мен Францияның геосаяси мектептеріне ақпарат беріңіз?
- 3–деңгейлік сұрақ. Қазіргі геосаясат кезеңі қашан басталды?

ОБӨЖ тапсырмалары: Классикалық геосаяси теориялар.

БӨЖ тапсырмалары: Заманауи геосаяси теориялар.

Негізгі әдебиеттер:

1. Л.М.Иватова, Ә.С.Қайдарова, Ә.Т.Мухитденова. Халықаралық қатынастар теориясы, оқу құралы, 2019
2. Л. К.Торбьорн, Қазақ тіліне ауд.Н.Сайбекова, Ж.Бурибаева. Халықаралық қатынастар теориясының тарихы. Монография. Алматы: Дәуір, 2017.
3. Д.М.Мажиденова, К. Г.Шерьязданова. Теория международных отношений. Оқу құралы, 2019.
4. И.А.Черных. Теория международных отношений. Учебное пособие. Алматы, 2019.
5. А.Г.Дугин. Геополитика и Международные Отношения. Т. 1, Монография, М.: Евразийское Движение, 2012.
6. M.Criffiths. Uluslararası ilişkilerde temel düşüncüler ve teoriler. Ankara, 2011.
7. T.İskit. Diplomasi: Tarih, teorisi, kurumları ve uygulaması. Ankara, 2012.

Қосымша әдебиеттер:

1. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений.-М.,2014
2. Введение в теорию международных отношений./Под ред. А.С.Манькина.-М.,2014
3. Загорский А.В., Лебедева М.М. Теория и методология анализа международных переговоров.-М.,2014
4. Назарчук А.В. Этика глобализирующегося мира. - М., 2014.
5. Цыганков П.А. Международные отношения. М., 2014.
6. Rosenau J. Turbulence in the World Politics. L., 2014.